

Секція 6. Соціо-гуманітарні, історико-культурні та правові аспекти розвитку суспільства в умовах глобалізації.

Берднік І.В., к.ю.н., доцент,
професор кафедри кримінального права та правосуддя
Чернігівський національний технологічний університет
e-mail: *inna_berdnik1983@ukr.net*

БЕЗПОСЕРЕДНІ ОБ'ЄКТИ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ВОДНІ РЕСУРСИ

В даній статті розглянемо визначення та характеристики безпосередніх об'єктів злочинів на спеціальному (ст.ст. 236-239-1, ст. 240, ст.ст. 245-248, ст.ст. 252-254 Кримінального кодексу (далі – КК) України) та конкретному (ст. 239-2, ст.ст. 242-244, ст.ст. 249-250 КК України) рівнях, використовуючи при цьому концепцію «об'єкт злочину – соціальні цінності» та враховуючи, що різновидами соціально-правових явищ, які визнаються об'єктом злочину в межах цієї концепції, є: 1) права, свободи і правоохоронювані інтереси фізичних осіб, юридичних осіб, суспільства, територіальних громад, об'єднань громадян, органів місцевого самоврядування та держави; 2) потерпілі (фізичні та юридичні особи, суспільство і держава); 3) соціальні зв'язки між членами суспільства з приводу реалізації належних їм прав, свобод та інтересів, у тому числі у формі правовідносин у разі їх врегулювання нормами права.

Отже, потерпілими від злочину, передбаченого ст. 236 КК у частині незаконних дій з водними ресурсами, слід визнавати фізичних та юридичних осіб, об'єднання громадян, чії потреби й інтереси, гарантовані відповідними правами та свободами, передбаченими чинним законодавством України, не були задоволені в результаті вчинення якоїсь із злочинних дій, що входять до об'єктивної сторони розглядуваного складу злочину і заподіяли шкоду життю та здоров'ю людей, екологічне забруднення значних територій або інші тяжкі наслідки. При цьому реалізація прав і свобод фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян відбувається в процесі їх взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування. Така взаємодія відбувається через соціальні зв'язки у сфері водокористування, що набувають форми правовідносин, які реалізуються під час проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію, експлуатацію та ліквідацію підприємств водного господарства, водних споруд та інших водних об'єктів. У випадку порушення порядку здійснення оцінки впливу на водні ресурси, правил екологічної безпеки під час проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію, експлуатацію та ліквідацію підприємств водного господарства, водних споруд та інших водних об'єктів, особи, які взагалі не є суб'єктами соціальних зв'язків, що «забезпечують» функціонування водних ресурсів, здійснюють зовнішній вплив на ці соціальні зв'язки та призводять до їх розриву.

У свою чергу, потерпілими від злочину, передбаченого ст. 237 КК у частині незаконних дій з водними ресурсами, можуть бути будь-які фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, чії права та свободи, передбачені чинним законодавством України, не були реалізовані в результаті злочинних діянь, що входять до об'єктивної сторони розглядуваного складу злочину і це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки. При цьому реалізація прав і свобод фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян відбувається в процесі їх взаємодії з спеціально уповноваженими органами (особами), зокрема у сфері водокористування, на які(у) покладено обов'язок здійснювати дезактиваційні або інші відновлювальні заходи щодо ліквідації або усунення наслідків екологічного забруднення. Така взаємодія відбувається через соціальні зв'язки у сфері водокористування, що набувають форми правовідносин, які реалізуються в процесі проведення дезактиваційних або інших відновлювальних заходів щодо ліквідації або усунення наслідків екологічного забруднення. У разі вчинення злочину, передбаченого

ст. 237 КК, соціальні зв'язки, що «забезпечують» функціонування водних ресурсів, розриваються суб'єктом, який здійснює внутрішній вплив на них (особою, на яку покладено обов'язок здійснювати дезактиваційні або інші відновлювальні заходи щодо ліквідації або усунення наслідків екологічного забруднення).

Переходячи до злочину, передбаченого ст. 238 КК (у частині незаконних дій з водними ресурсами), слід зазначити, що потерпілими від нього виступають фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, чії потреби й інтереси, гарантовані відповідними правами та свободами, передбаченими чинним законодавством України, не були задоволені в результаті вчинення злочинного діяння, передбаченого об'єктивною стороною розглядуваного складу злочину. При цьому реалізація прав і свобод фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян відбувається в процесі їх взаємодії з уповноваженими органами державної влади та місцевого самоврядування через соціальні зв'язки у сфері використання та охорони природних ресурсів, в тому числі і водних ресурсів, що набувають форми правовідносин, які реалізуються в процесі доведення до людей відомостей про екологічний, в тому числі радіаційний, стан, пов'язаних із забруднення водних ресурсів, що негативно впливає на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ. У випадку приховування або умисного перекручення відомостей про екологічний, в тому числі радіаційний, стан, пов'язаних із забруднення водних ресурсів, що негативно впливає на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ, службова особа будучи суб'єктом соціальних зв'язків, що «забезпечують» функціонування і охорону водних ресурсів, здійснює внутрішній вплив на ці соціальні зв'язки, що призводить до їх розриву.

Якщо говорити про злочини, передбачені ст.ст. 239, 254 КК (у частині незаконних дій з водними ресурсами), то потерпілими від нього виступають фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, чії потреби й інтереси, гарантовані відповідними правами та свободами, передбаченими чинним законодавством України, не були задоволені в результаті вчинення злочинних діянь, передбачених об'єктивною стороною розглядуваних складів злочинів. При цьому реалізація прав і свобод фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян відбувається в процесі їх взаємодії між собою та з суб'єктами, які здійснюють господарську чи іншу діяльність, пов'язану з виробництвом, переробкою, скиданням і т.д. речовин, відходів та інших матеріалів, які є шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, а також органами державної влади та місцевого самоврядування, які видають спеціальні дозволи, у яких визначено обсяги відходів. Така взаємодія відбувається через соціальні зв'язки у сфері охорони і використання земель водного фонду, що набувають форми правовідносин щодо раціонального використання земель водного фонду. У випадку забруднення, або псування земель, в тому числі водного фонду, речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливим для життя, здоров'я людей або довкілля, суб'єкт господарської чи іншої діяльності, будучи суб'єктом соціальних зв'язків, що «забезпечують» безпечне використання земель водного фонду, здійснює внутрішній вплив на ці соціальні зв'язки, що призводить до їх розриву. У разі вчинення злочину, передбаченого ст. 254 КК, розрив соціальних зв'язків, що «забезпечують» функціонування водних ресурсів, відбувається коли винна особа, яка виступає їх суб'єктом, здійснюючи внутрішній вплив на них, здійснює безгосподарське використання земель водного фонду, що спричинило тривале зниження або втрату їх родючості, виведення земель з сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту.

Потерпілими від злочину, передбаченого ст. 239-1 КК (у частині незаконних дій з водними ресурсами), слід визнавати фізичних та юридичних осіб, об'єднання громадян, чії потреби й інтереси, гарантовані відповідними правами та свободами, передбаченими чинним законодавством України, не були задоволені в результаті вчинення злочинних дій, що входять до об'єктивної сторони розглядуваного складу злочину. При цьому реалізація прав і свобод фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян відбувається в процесі їх

взаємодії з органами, що здійснюють державний контроль за використанням та охороною земель, оскільки власники земельних ділянок та землекористувачі не мають права здійснювати зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу органів. У випадку незаконного заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель водного фонду, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, особи, які взагалі не є суб'єктами соціальних зв'язків, що «забезпечують» використання та охорону водних ресурсів, здійснюють зовнішній вплив на ці соціальні зв'язки, що призводить до їх розриву.

Переходячи до злочину, передбаченого ст. 239-2 КК, слід зазначити, що потерпілими від нього виступають фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, чії потреби й інтереси, гарантовані відповідними правами та свободами, передбаченими чинним законодавством України, не були задоволені в результаті вчинення злочинних діянь, що входять до об'єктивної сторони розглядуваного складу злочину. При цьому реалізація прав і свобод фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян відбувається в процесі їх взаємодії з органами, що здійснюють державний контроль за використанням та охороною земель, оскільки власники земельних ділянок та землекористувачі не мають права здійснювати зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу органів. У випадку незаконного заволодіння поверхневим (ґрунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах, які взагалі не є суб'єктами соціальних зв'язків, що «забезпечують» використання та охорону водних ресурсів, здійснюють зовнішній вплив на ці соціальні зв'язки, що призводить до їх розриву.

Потерпілими від злочину, передбаченого ст. 240 КК (у частині незаконних дій з водними ресурсами), слід визнавати фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, чії потреби й інтереси, гарантовані відповідними правами та свободами, передбаченими чинним законодавством України, не були задоволені в результаті вчинення злочинних дій, що входять до об'єктивної сторони розглядуваного складу злочину. При цьому реалізація прав і свобод фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян відбувається в процесі їх взаємодії з органами, що здійснюють державний контроль за використанням та охороною надр, оскільки на видобування корисних копалин загальнодержавного значення необхідний спеціальний дозвіл, акт, що засвідчує гірничий відвід, проект плану гірничих робіт. У випадку порушення встановлених правил охорони надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, а також незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення, особи, які взагалі не є суб'єктами соціальних зв'язків, що «забезпечують» використання та охорону надр, здійснюють зовнішній вплив на ці соціальні зв'язки та призводять до їх розриву.

Потерпілими від злочину, передбаченого ст. 242 КК, є фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, чії потреби й інтереси, гарантовані відповідними правами та свободами, передбаченими чинним законодавством України, не були задоволені в результаті вчинення злочинних дій, що входять до об'єктивної сторони розглядуваного складу злочину. При цьому реалізація прав і свобод фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян відбувається в процесі їх взаємодії з особами, на яких покладено обов'язок дотримуватися спеціальних правил щодо охорони вод (водних об'єктів). Така взаємодія відбувається через соціальні зв'язки у сфері охорони і використання вод (водних об'єктів), що набувають форми правовідносин, які реалізуються в процесі охорони вод (водних об'єктів). У разі вчинення злочину, передбаченого ст. 242 КК, розрив соціальних зв'язків, що «забезпечують» функціонування водних ресурсів, відбувається коли винна особа, яка виступає їх суб'єктом, здійснюючи внутрішній вплив на них, порушує правила охорони вод (водних об'єктів), що спричиняє забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод або виснаження водних джерел і створило небезпеку для життя та здоров'я людей чи довкілля.

Потерпілими від злочину, передбаченого ст. 243 КК, є фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, чії потреби й інтереси, гарантовані відповідними правами та свободами, передбаченими чинним законодавством України, не були задоволені в результаті вчинення злочинних дій, що входять до об'єктивної сторони розглядуваного складу злочину. При цьому реалізація прав і свобод фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян відбувається в процесі їх взаємодії з особами, на яких покладено обов'язок дотримуватися спеціальних правил щодо охорони внутрішніх морських вод, територіальних вод України, вод виключної (морської) зони України, відкритого моря, а також особами морського або повітряного судна або інших засобів чи споруд, що знаходяться у морі, спеціально відповідальна за надання інформації про підготовлюване або здійснене внаслідок крайньої потреби скидання. Така взаємодія відбувається через соціальні зв'язки у сфері охорони і використання моря, що набувають форми правовідносин, які реалізуються в процесі охорони водних ресурсів. У разі вчинення злочину, передбаченого ст. 243 КК, розрив соціальних зв'язків, що «забезпечують» функціонування водних ресурсів, відбувається коли винна особа, яка виступає їх суб'єктом, здійснюючи внутрішній вплив на них, забруднює море матеріалами чи речовинами, шкідливими для життя чи здоров'я людей, або відходами внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло перешкодити законним видам використання моря, а також незаконно скидає чи здійснює поховання в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або у відкритому морі зазначених матеріалів, речовин і відходів.

Потерпілими від злочину, передбаченого ст. 244 КК, є фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, чії потреби й інтереси, гарантовані відповідними правами та свободами, передбаченими чинним законодавством України, не були задоволені в результаті вчинення злочинних дій, що входять до об'єктивної сторони розглядуваного складу злочину. При цьому реалізація прав і свобод фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян відбувається в процесі їх взаємодії з особами, які зобов'язані дотримуватися законодавства про континентальний шельф, а також особами, що відповідають за експлуатацію технологічних установок або інших джерел небезпеки в зоні безпеки, на яку покладено обов'язок вжиття заходів для захисту живих організмів моря від дії шкідливих відходів або небезпечних випромінювань та енергії. Така взаємодія відбувається через соціальні зв'язки у сфері охорони і використання водних ресурсів, що набувають форми правовідносин, які реалізуються в процесі їх охорони. У разі вчинення злочину, передбаченого ст. 244 КК, розрив соціальних зв'язків, що «забезпечують» функціонування водних ресурсів, відбувається коли винна особа, яка виступає їх суб'єктом, здійснюючи внутрішній вплив на них, порушує законодавство про континентальний шельф України, що заподіяло істотну шкоду, а також не вживає заходи для захисту живих організмів моря від дії шкідливих відходів або небезпечних випромінювань та енергії, якщо це створило небезпеку їх загибелі або загрожувало життю чи здоров'ю людей.

Потерпілими від злочинів, передбачених ст. 245-246 КК (у частині незаконних дій з водними ресурсами), є фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, чії потреби й інтереси, гарантовані відповідними правами та свободами, передбаченими чинним законодавством України, не були задоволені в результаті вчинення злочинних дій, що входять до об'єктивної сторони розглядуваних складів злочинів. При цьому реалізація прав і свобод фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян відбувається в процесі їх взаємодії з особами, які зобов'язані здійснювати раціональне використання зелених насаджень розташованих вздовж водних об'єктів, дерев і чагарників у лісах. Така взаємодія відбувається через соціальні зв'язки у сфері охорони і використання лісів, що набувають форми правовідносин, які реалізуються в процесі охорони лісів. У разі вчинення злочинів, передбачених ст. 245-246 КК, розрив соціальних зв'язків, що

«забезпечують» функціонування лісових ресурсів, відбувається коли винна особа, яка виступає їх суб'єктом, здійснюючи внутрішній вплив на них, знищує або пошкоджує зелені насадження навколо водних об'єктів вогнем чи іншим загальнонебезпечним способом (ст. 245 КК України) та здійснює незаконну порубку дерев та чагарників у лісах, захисних та інших лісових насаджень, що заподіяло істотну шкоду, зокрема, зміну русла річки.

Нарешті, потерпілими від злочинів, передбачених ст.ст. 249, 250 КК, є фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, чії потреби й інтереси, гарантовані відповідними правами та свободами, передбаченими чинним законодавством України, не були задоволені в результаті вчинення злочинних діянь, передбачених об'єктивною стороною розглядуваних складів злочинів. При цьому реалізація прав і свобод фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян відбувається в процесі їх взаємодії між собою, які зобов'язані дотримуватися правил охорони водних ресурсів, а також з державними органами, які видають спеціальний дозвіл на вилов водних ресурсів, а також для проведення вибухових робіт. Така взаємодія відбувається через соціальні зв'язки у сфері охорони і використання водних ресурсів. У випадку незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, якщо воно заподіяло істотну шкоду, а також проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів або диких водних тварин, будучи суб'єктом соціальних зв'язків, що «забезпечують» безпечне використання водних ресурсів, здійснює внутрішній вплив на ці соціальні зв'язки, що призводить до їх розриву.

Переходячи до визначення **безпосередніх додаткових об'єктів** злочинів проти водних ресурсів, зазначимо, що в ст.ст. 236-254 КК України, є життя та здоров'я особи. здоров'я населення; нормальний якісний стан інших об'єктів природи (атмосферного повітря, надр, земельних ресурсів, об'єктів флори та фауни тощо); г) власність та інші соціальні інтереси, блага та цінності, яким шкода завдається в результаті вчинення діянь, що передбачені диспозиціями аналізованих складів злочинів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2341-14 (дата звернення: 25.11.2018).